

بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه‌ی

موردی دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبائی، شهید

بهشتی و محقق اردبیلی)

آریانی ابراهیم^۱، عادل زاهد بلابلان^۲، مهدی معینی کیا^۳ و علی خالق خواه^۴

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف مطالعه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی انجام گرفت. روش‌شناسی پژوهش از نظر راهبرد اصلی: کمی؛ از نظر هدف: کاربردی؛ از نظر راهکار اجرایی: میدانی؛ از نظر تکنیک تحلیلی: توصیفی - مقایسه‌ای بود. جامعه‌ی آماری این پژوهش را دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبائی، شهید بهشتی و محقق اردبیلی در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲ تشکیل می‌داد. روش نمونه‌گیری از نوع تصادفی ساده بود و حجم نمونه با توجه به مدل کرجسی - مورگان و با در نظر گرفتن خطای $\alpha = 0.05$ قریب به ۳۷۷ نفر در نظر گرفته شد که ۳۰۸ پر سه‌شماره قابل تحلیل بود. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی بود. ضریب پایایی با استفاده از آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۸۸ به دست آمد. نتایج نشان داد میانگین دانشجویان در مؤلفه‌های استقلال طلبی، کنترل درونی، توفیق طلبی و نمره‌ی کل قابلیت کارآفرینی بالاتر از حد متوسط جامعه و در ریسک‌پذیری و خلاقیت میانگین آن‌ها پایین‌تر از حد معیار جامعه است. دانشجویان دختر و پسر تنها در مؤلفه‌ی ریسک‌پذیری تفاوت معنی‌دار با هم دارند. هم‌چنین بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویانی که تمایل به راه‌اندازی کار دارند و دانشجویانی که تمایل به راه‌اندازی کار ندارند در تعامل با جنسیت و بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان گروه‌های تحصیلی مختلف، تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. علاوه بر این دانشجویانی که در گذشته اقدام به راه‌اندازی کار کرده‌اند نسبت به سایرین ریسک‌پذیرترند و از خلاقیت بیشتری برخوردارند و دانشجویانی که عملکرد تحصیلی بهتری دارند در مقایسه با دیگر دانشجویان، به میزان بیشتری دارای مرکز کنترل درونی‌اند و قابلیت‌های کارآفرینی بیشتری دارا می‌باشند.

واژگان کلیدی: جامعه‌پذیری، برنامه‌درسی پنهان، جو اجتماعی مدرسه، ساختار فیزیکی مدرس

^۱ کارشناسی ارشد رشته‌ی تحقیقات آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی، (نویسنده‌ی مسئول)

^۲ دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی

^۳ استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی

^۴ استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی

مقدمه

توسعه در مفهوم واقعی و جامع خود نیازمند الزامات و پیش نیازهای متعددی است که وجود و حضور آن‌ها در نهایت، تحقق آن را امکان پذیر می‌سازد. یکی از اساسی‌ترین این پیش نیازها که به‌ویژه طی سال‌های اخیر در ادبیات علوم گوناگون از جمله مدیریت، اقتصاد، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی مورد توجه و اهتمام جدی قرار گرفته است، مفهوم کارآفرینی^۱ و قابلیت‌های مرتبط به آن می‌باشد (امینی، تمنایی فر، غلامی‌علمی، ۱۳۹۱: ص ۱۱۷). در طی دو دهه‌ی اخیر، کارآفرینی تبدیل به یک موضوع اجتماعی-اقتصادی و همچنین تحقیقاتی مهم در جهان شده است (فایول، گابلی^۲، ۲۰۰۸: ص ۵۷۲) و انواع کارآفرینی به عنوان پدیده‌ای برای توصیف فرست‌های نوآورانه، فعالیت‌های ابتکارانه و تأکید بر نوآوری در خدمات، ابداع شده و جایگاه والایی را یافته است (علم‌بیگی، ملک محمدی، مقیمی، ۱۳۸۸: ص ۱۰۶).

تغییر و تحول شکل جوامع به دنبال خود به تغییر و تحول نوع معضلات و مشکلات انجامیده است؛ بر این مبنا امروزه بیشتر از هر زمان دیگری به نوآوری و کارآفرینی نیاز است و ایجاد مشاغل نوین برای ادامه‌ی حیات و پویایی اقتصاد کشورها امری حیاتی است (دالسترند^۳، ۲۰۰۷: ص ۳۷۷). در همین راستا کشورهای پیشرفته تلاش‌های زیادی نموده‌اند که به توسعه و تولید نوآوری‌هایی انجامیده است. می‌توان گفت دسترسی به این نوآوری‌ها که اقتصاد کشورهای توسعه یافته را قدرتمند ساخته است منوط به کارآفرینی است. کشورهای اتحادیه‌ی اروپا، کشورهای جنوب شرق آسیا، چین، ایالات متحده و برخی از کشورهای آمریکای لاتین مثال‌هایی قابل ذکر در این زمینه هستند (مرادی، بیژنی، کرمی، فلاح حقیقی، ۱۳۹۱: ص ۷۲).

صاحب‌نظران معتقدند که کارآفرینی موتور محرک توسعه و پیشرفت اقتصادی و ایجاد شغل و اصلاح اجتماع محسوب می‌شود (هاشمی، مهرابی، ایمنی، نجاحی، ۱۳۹۰: ص ۳۹). در سده‌ی حاضر اقتصاد کشورهای توسعه یافته و درحال توسعه با نیروی حیات‌آفرین کارآفرینی، از نو زنده شده است. کارآفرینی تبدیل به حرفه‌ی مهمی شده است و نیازمند هستیم نقش آن را در توسعه‌ی ظرفیت‌های انسانی درک کنیم (شین، لاک، کلین^۴، ۲۰۰۳: ص ۲۶۱).

تغییر و تحولات سریع محیط، کشورهای جهان به ویژه کشورهای درحال توسعه را با چالش‌های جدید مواجه ساخته که نیازمند به کار گرفتن رویکردها و روش‌های خلاقانه و نوین است و در این

^۱ Entrepreneurship

^۲ Fayolle, A., Gailly, B.

^۳ Dahlstrand, A.L.

^۴ Shan, S., Locke, E., and Collin, C

بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه‌ی موردی دانشجویان کارشناسی... □۱۷

میان نقش کارآفرینی و وجود افراد کارآفرین می‌تواند تعیین کننده باشد. کارآفرینی اغلب با ریسک و تعهد به پذیرش خطر همراه می‌باشد و توجه به آن می‌تواند راهگشای مسائلی مانند بیکاری و عدم رشد اقتصادی کشورها باشد (شه‌سواری، ۱۳۹۰؛ نخعی، نخعی، نخعی، یوسفی، ۱۳۹۰: ص ۵۴)، از سوی دیگر، تحقیقات اخیر بیانگر نقش کلیدی کارآفرینان به‌ویژه در ایجاد واحدهای اقتصادی کوچک و متوسط است که به اشتغال‌زایی بالا منجر می‌شود (غفاری، یونس، ۱۳۹۰: ص ۱۲۱). به همین جهت تبیین قابلیت‌های کارآفرینان و پرورش این قابلیت‌ها در افراد می‌تواند نقش بسیار مهمی داشته باشد.

با توجه به نرخ فزاینده‌ی تغییر و تحولات در حوزه‌های علمی، اقتصادی و اجتماعی، نظام آموزشی در صورتی اثربخش و کارآمد خواهد بود که بتواند با ایجاد بسترهای لازم، منابع انسانی تحت آموزش خویش را به دانش، مهارت و ویژگی‌های کارآفرینان تجهیز کند و روحیه‌ی کارآفرینی را در آن‌ها پرورش دهد (پورقاز، کاظمی، محمدی، ۱۳۹۰: ت ۷۴).

لازم به ذکر است که خلق ثروت، توسعه‌ی تکنولوژی و ایجاد اشتغال مولد، سه دلیل مهم توجه به موضوع کارآفرینی بوده و برخی معتقدند در جوامع امروزی، لازم است انقلاب کارآفرینی رخ دهد (آقاجانی، گنجه‌خور، ۱۳۸۹: ص ۱۱۸). ساندیب (۲۰۰۷) معتقد است که مشکل اصلی هر جامعه ناشی از عدم درک فرصت‌هاست و کارآفرینی آگاهی از فرصت‌های سودآور و کشف نشده است (به نقل از خاوری، ۱۳۹۲). اقتصاددانان معتقدند که امروزه، تغییرات سریع در دنیای اقتصاد، در بسیاری از جوامع بر اهمیت پیگیری فرصت‌های کارآفرینانه برای ایجاد ثروت افزوده است (لی^۱، ۲۰۰۱). کارآفرینی را باید یکی از ضروریات جامعه‌ی اطلاعاتی و هزاره جدید دانست که مفید واقع شدن آن در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی و... خودنمایی می‌کند. هم‌چنین با گسترش فناوری‌های پیشرفته، نقش و جایگاه کارآفرینان به‌طور فزاینده‌ای بیشتر می‌شود و جزء اصلی‌ترین منبع رشد و توسعه در همه کشورها قرار می‌گیرند (مک‌کلاین^۲، ۲۰۰۴: ص ۸۶؛ بلک، استامف^۳، ۲۰۰۳؛ الوانی، بودلایی، قریب گرکانی، ۱۳۹۰: ص ۳۹) از این‌رو زمینه‌ی بررسی این پدیده در جوامع مختلف وجود دارد و پرداختن به قابلیت‌های کارآفرینی افراد در این راستا خالی از اهمیت نیست.

^۱ Li, L

^۲ Mccline, R. L

^۳ Block, A., Stumpf, S. A

بیان مسئله

بدیهی است که در جهان رقابتی امروز نه تنها کشورها، بلکه کلیه نهادهای و افراد باید دائماً قابلیت‌های رقابت‌پذیری و سازگاری خود را افزایش دهند، برای دستیابی به این مهم پرورش ایده‌های خلاق و کارآفرینی که بتوانند خود را پیوسته با دنیای جدید هماهنگ و سازگار کنند، ضروری به نظر می‌رسد؛ اما موضوع دیگری که لزوم توجه به کارآفرینی را سبب شده، معضل بیکاری علی‌الخصوص بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است که کشور با آن سخت دست به گریبان است، به طوری که به نظر می‌رسد پرورش افراد کارآفرین و تفکر خوداشتغالی به عنوان راه‌حل‌های مقتضی از طرف سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کلان کشور مورد توجه قرار گرفته است (حسینی‌لرگانی، میرعرب رضی، رضایی، ۱۳۸۷: ص ۱۲۶).

کارآفرینی به این دلیل که جامعه را به سمت تغییرات تکنیکی و مبتکرانه سوق می‌دهد و باعث رشد و توسعه‌ی جامعه می‌شود و همچنین به این دلیل که دانش جدید را به خدمات و محصولات جدید تبدیل می‌کند حائز اهمیت است. کارآفرینی علاوه بر ایجاد اشتغال، موجب بالا رفتن کیفیت زندگی، توزیع مناسب درآمد، کاهش اضطراب‌های اجتماعی و بهره‌وری از منابع اصلی می‌شود (صادقی، ملکی-نیا، ۱۳۹۰: ص ۷۸). افراد کارآفرین و کسانی که از قابلیت‌های کارآفرینانه بهره‌مندند، می‌توانند در مسیر تحولات حرفه‌ای پیش‌کنشی عمل کنند، مسیر دگرگونی‌ها را بشناسند و نسبت به نیازهای جدید آگاهی یابند و در راستای ایجاد مشاغل جدید نقش‌آفرین باشند، بر این اساس لازم است که دانشجویان به گونه‌ای پرورش یابند که قابلیت‌های کارآفرینی در آن‌ها رشد کند. آدرتس (۲۰۰۳) اظهار داشته است، کارآفرینان با بهره‌گیری از نیروهای مولد که در خود برای حل خلاقانه‌ی مسئله دارند، با ریسک‌پذیری و تحمل قابل توجه قادر می‌باشند با زیرکی، ظرافت و سرعت هرچه تمام‌تر تهدیدها و تنگناهای محیطی را در جامعه‌ی خود به فرصت تبدیل نمایند و در شرایط سخت نظیر بیکاری بسیار بالا، کمبود ارز، تورم، جنگ و ... فرصت‌های جدیدی را کشف و از آن‌ها به نفع خود و جامعه بهره‌برداری کنند (به نقل از زارع، زارع، ۱۳۹۲).

شرایط اقتصادی، صنعتی، اجتماعی و فرهنگی امروز کشور به گونه‌ای است که حل مشکلات و تنگناها، الگوها و راه‌حل‌های جدید و متفاوتی از جمله کارآفرینی را طلب می‌کند. در این زمینه در گام اول، ضرورت دارد در باب چگونگی قابلیت‌های کارآفرینانه در افراد شناخت کافی به‌دست آید، در گام دوم سهم عوامل مؤثر بر قابلیت‌های کارآفرینانه مشخص شود و سرانجام، بر اساس پژوهش‌های دقیق علمی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های اجرایی مناسب در خصوص تربیت افراد کارآفرین مورد نیاز توسعه‌ی اقتصادی - اجتماعی اقدامات لازم انجام پذیرد.

با عنایت به این‌که کارآفرینی حاصل برخورد قابلیت‌های فردی کارآفرینان با محیطی است که در آن نشو و نما یافته‌اند (پستیگو^۱، ۲۰۰۲)، هم‌چنین با توجه به شاهدها و نتیجه‌ی تحقیق‌ها در خصوص اهمیت کارآفرینی و قابلیت‌های افراد کارآفرین، رویکرد و توجه به توسعه‌ی کارآفرینی و مطالعه‌ی عوامل مربوط به آن از جمله قابلیت‌های افراد کارآفرین ضروری می‌نماید. سوآلی که در این جا به ذهن می‌آید این است که قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در چه وضعیتی است؟ و آیا بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دختر و پسر، دانشجویان گروه‌های تحصیلی مختلف، دانشجویان دارای تمایل به راه اندازی کار و سایرین، دانشجویان با عملکرد تحصیلی مختلف (خوب، متوسط، ضعیف) و دانشجویان دارای سابقه‌ی راه اندازی کار و سایرین تفاوت وجود دارد یا نه؟

هدف پژوهش

با توجه به اهمیت کارآفرینی در پیشبرد و توسعه‌ی اقتصاد و حل کردن بحران بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی، پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و مقایسه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مقطع کارشناسی ارشد) انجام شد و فرضیات زیر مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت؛

فرضیه‌ی اول: بین میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان و حد معیار جامعه تفاوت وجود دارد.
فرضیه‌ی دوم: بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دختر و پسر تفاوت وجود دارد.
فرضیه‌ی سوم: بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویانی که تمایل به راه اندازی کار دارند و سایرین در تعامل با جنسیت تفاوت وجود دارد.
فرضیه‌ی چهارم: بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان گروه‌های تحصیلی مختلف در تعامل با جنسیت تفاوت وجود دارد.
فرضیه‌ی پنجم: بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویانی که سابقه‌ی راه اندازی کار دارند و سایرین تفاوت وجود دارد.
فرضیه‌ی ششم: بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان با عملکرد تحصیلی مختلف (خوب، متوسط، ضعیف) تفاوت وجود دارد.

چارچوب نظری و پیشینه‌ی پژوهشی

خاستگاه واژه‌ی کارآفرینی کشور فرانسه است. این واژه، از واژه‌ی فرانسوی (Entrepreneur) که به معنای متعهد شدن است، گرفته شده است که در ابتدا آن را برای کسانی که مأموریت‌های نظامی را برعهده داشتند و بعدها برای پیمانکاران دولت به کار می‌بردند. این واژه در ادبیات فارسی ابتدا به

معنای کارفرما و سپس کارآفرین ترجمه شد (احمدپورداریانی، ۱۳۸۳). واژه‌ی کارآفرینی نخست توسط کانتیلون (۱۶۸۰-۱۷۳۴) برای اولین بار، اهمیت و نقش کارآفرینان را در ایجاد ثروت و ارزش اقتصادی مورد بحث قرار داد. آدام اسمیت (۱۷۷۶) کارآفرینان را هم‌چون سایر عوامل تولید می‌دانست و به آن هویتی ابزار گونه می‌بخشید. به نظر شومپتر هر کدام از فعالیت‌های زیر، نوعی کارآفرینی است: ارائه‌ی کالایی جدید، ارائه‌ی روشی جدید در فرآیند تولید، گشایش بازاری تازه، یافتن منابع جدید و ایجاد هر گونه تشکیلات جدید در صنعت. در نهایت، وی مشخصه‌ی کارآفرین را نوآوری می‌دانست (دادگر، غلامزاده، ۱۳۸۹: ص ۷۶). می‌توان گفت کارآفرین فردی است که خطر کسب و کار و فر ضیه را در عوامل تولید خود به یکدیگر نزدیک کرده و پاداش خود را به صورت سود ارزش بازاری از محصولاتش به دست می‌آورد (اُکیکه^۱، ۲۰۰۷).

تعریف شومپتر (۱۹۳۴) بیشتر مورد توافق و اجماع محققین است. کارآفرین کسی است که همواره این رؤیا را در سر دارد که چگونه یک نظریه را به یک واقعیت سودآور تبدیل کند. وی ممکن است سرمایه‌دار یا کارگر نباشد، اما از سرمایه و نیروی کار به خوبی استفاده می‌کند. وی لزوماً هنرمند، متخصص یا مخترع نیست، اما توان بهره‌برداری مناسب از علم، هنر و تخصص دیگران را دارد (محمودی، محمودی، ۱۳۹۰). کرکوود^۲ (۲۰۰۷) اظهار می‌کند که کارآفرینان، افراد، گروه‌ها و یا مردمی هستند که کسب و کار جدیدی را تأسیس و اداره می‌کنند به گونه‌ای که حداقل برای بیش از یک نفر ایجاد اشتغال می‌کنند. کارآفرینان افرادی هستند که به حد و مرزهای نهادینه شده نفوذ و پا را از آن فراتر گذارده و فرصت‌هایی که به هر حال توسط سایرین نادیده گرفته شده‌اند را به خوبی درک می‌کنند (پلیتیس^۳، ۲۰۰۸). ولف در نظریه‌ی کارآفرینی خود در کتاب "خمیره لازم" بیان می‌کند: افرادی که دارای خمیره و مایه‌ی کارآفرینی می‌باشند، کارآفرین می‌شوند و افرادی که دارای این گونه ویژگی‌های طبیعی و شخصیتی نباشند به هیچ وجه کارآفرین نخواهند شد (به نقل از موسوی، نیلی، ۱۳۹۲). از سوی دیگر عده‌ای بر این عقیده‌اند که قابلیت‌های کارآفرینی نیز مانند سایر رفتارهای کارآفرینانه، از قبیل نحوه‌ی ایجاد و راه اندازی کسب و کار؛ قابل آموزش و یادگیری‌اند و به قول پیتر دراگر (۱۹۸۵) کارآفرینی رفتار است و مبتنی بر تئوری و نه بر الهام و اشراق (به نقل از خدروی، احمدی، ۱۳۹۲). پیشینه‌ی مطالعات کارآفرینی اشاره دارد که کارآفرینان دارای ویژگی‌های مخصوصی هستند (ماتیوک^۴، ۲۰۱۰)، به رویکردی که دنبال تبیین ویژگی‌های شخصیتی است، رویکرد ویژگی‌ها

^۱ Okeke, B

^۲ Kirkwood, J

^۳ Politis, D

^۴ Matviuk, S

بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه‌ی موردی دانشجویان کارشناسی... □ ۲۱

یا رویکرد شخصیتی گفته می‌شود (جهانگیری، کلانتری ثقفی، ۱۳۸۷: ص ۹۳). رویکرد ویژگی‌های شخصیتی بر روی این فرضیه که کارآفرینان دارای ویژگی‌ها، دیدگاه‌ها و ارزش‌هایی هستند که یک نیروی محرک برای آن‌ها فراهم می‌کند و آن‌ها را از دیگران متمایز می‌کند تأکید می‌کند (گورول، اتسان^۱، ۲۰۰۶).

در چگونگی شکل گرفتن کارآفرینی باید گفت که کارآفرینی در بطن تئوری‌های اقتصادی تبلور یافت. به طور کلی تمامی اقتصاددانان علاوه بر نقش‌هایی که از نظر کارکردی به کارآفرینان نسبت می‌دادند، آن‌ها را سرمایه‌دار نیز می‌دانستند و در میان آن‌ها تنها کرزور بود که کارآفرین را به عنوان واسطه معرفی کرد. با خارج شدن کارآفرینی از نظریه‌های اقتصادی و همراه با پررنگ‌تر شدن نقش کارآفرینان در توسعه‌ی اقتصادی، روان‌شناسان با هدف ارائه‌ی نظریه‌های مبتنی بر ویژگی‌های شخصیتی و همچنین با تفاوت قائل شدن بین کارآفرینان با مدیران و غیرکارآفرینان، به بررسی ویژگی‌های روان‌شناختی کارآفرینان پرداختند. این دسته از محققان با تمرکز بر رویکرد ویژگی‌ها، ویژگی‌های متعددی را به کارآفرینان نسبت دادند که در در جدول ۱ مهم‌ترین ویژگی‌های مورد تفاهم محققان ارائه شده است.

جدول ۱: ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان از نظر محققان مختلف

ویژگی	نام محقق و سال تحقیق
استقلال‌طلبی	دیویدز (۱۹۶۳)، لیتزینگر (۱۹۶۵)، هورنادی و آبود (۱۹۷۱)، دانکل برگ و کوپر (۱۹۸۲)، جاکوبوویتز و وایلدز (۱۹۸۲)، بورچ (۱۹۸۶)، فرای (۱۹۹۳)، جنینگز، کوپر و کاکس (۱۹۹۶)
ریسک‌پذیری	جان استوارت میل (۱۸۴۸)، مک کلند (۱۹۶۱)، لیتزینگر (۱۹۶۵)، کالینز و مور (۱۹۷۰)، بروکهاوس (۱۹۷۴)، لایلز (۱۹۷۴)، مانکوزو (۱۹۷۵)، هال، بو سلی و یودل (۱۹۸۰)، لایلز (۱۹۸۰)، بروکهاوس (۱۹۸۰)، ولش و وایت (۱۹۸۱)، دراگر (۱۹۸۵)، بورچ (۱۹۸۶) و شولتز (۱۹۹۰).
کنترل درونی	روتر (۱۹۵۷)، اتکینسون (۱۹۶۴)، هورنادی و آبود (۱۹۷۱)، بروکهاوس و رایچی (۱۹۷۳)، برلند (۱۹۷۴)، برلند، پاند ساوتی واری (۱۹۷۶)، اندرسون (۱۹۷۷)، تیمونز (۱۹۷۸)، اسکان لن (۱۹۷۹)، کرولیک (۱۹۷۹)، ولش و وایت (۱۹۸۱)، ولش و یانگ (۱۹۸۲)
انگیزه پیشرفت (توفیق طلبی)	مک کلند (۱۹۶۱)، مک کلند (۱۹۶۳)، اتکینسون (۱۹۶۸)، واینر و رایین (۱۹۶۹)، مک کلند و وینتر (۱۹۶۹)، هوناردی و آبود (۱۹۷۱)، کومبوز (۱۹۷۲)، لایلز (۱۹۷۴)، تیمونز (۱۹۷۵)، میرون و مک کلند (۱۹۷۹)، جنینگز، کوپر و کاکس (۱۹۹۶)
خلاقیت	شومپتر (۱۹۳۴)، تیمونز (۱۹۷۸)، دراگر (۱۹۸۵)، فرای (۱۹۹۳)

اقتباس از غفاری و یونسی (۱۳۹۰).

^۱ Gurol, Y., Atsan, N

در راستای بررسی و مطالعه‌ی قابلیت‌ها و ویژگی‌های کارآفرینان؛ هوارد^۱ (۲۰۰۴) در پژوهشی تأثیر قابلیت‌های کارآفرینی (ریسک‌پذیری، استقلال‌طلبی و ...) را بر کارآفرینی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که رابطه‌ی مستقیمی بین این قابلیت‌ها و توانایی کارآفرینی افراد وجود دارد. نتایج پژوهش مرادی و همکاران در سال ۱۳۹۱ که در زمینه‌ی مقایسه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان مذکر و مؤنث بود نشان داد که توانایی و قابلیت کارآفرینی زنان (ریسک‌پذیری، خلاقیت) بیشتر از مردان بود. در پژوهش سوختانلو، رضوان‌فر و هاشمی (۲۰۰۹) که به ارزیابی و مقایسه‌ی قابلیت‌های روان‌شناختی مؤثر بر سطح کارآفرینی دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران پرداختند نتایج نشان داد زنان نسبت به مردان از قابلیت‌های کارآفرینی پایین‌تری برخوردارند. گالبریت^۲ (۲۰۰۲) در زمینه‌ی کارآفرینی نیز شاهد این مدعاست که زنان در مقایسه با مردان از میزان ریسک‌پذیری کمتری برخوردارند و کمتر به دنبال راهبردهای متحمل خطر هستند. رعدی افسوران (۱۳۸۹) در مطالعه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز نشان داده که بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان براساس متغیر جنسیت تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. موسوی، نیلی (۱۳۹۲) در مطالعه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان نشان دادند که از بین قابلیت‌های کارآفرینی، متغیر جنسیت بر روی دو متغیر خلاقیت و استقلال‌طلبی دانشجویان مؤثر است ولی بر قابلیت‌های تمایل به ریسک‌پذیری، مرکز کنترل، انگیزه پیشرفت، تحمل ابهام، سلامت فکری، رؤیا پردازی و عملگرایی مؤثر نیست. پژوهش امینی و همکاران (۱۳۹۱) که در راستای مقایسه بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه کاشان انجام شده است، نشان داد بین نمره‌ی کل کارآفرینی و مؤلفه‌های ریسک‌پذیری و خلاقیت بین دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به منظور بررسی و مقایسه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی انجام گرفت که از نظر راهبرد اصلی: کمی؛ از نظر هدف: کاربردی؛ از نظر راهکار اجرایی: میدانی؛ از نظر تکنیک تحلیلی: توصیفی - مقایسه‌ای بود. جامعه‌ی آماری این پژوهش را دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبائی، شهید بهشتی و دانشگاه محقق اردبیلی در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲، در رشته‌های مختلف با حجم تقریبی ۲۰۰۰۰ هزار نفر تشکیل می‌داد. روش نمونه‌گیری از نوع ساده بود. حجم نمونه با توجه به مدل کرجسی - مورگان و با در نظر گرفتن خطای $\alpha = 0.05$ قریب به ۳۷۷ نفر در نظر گرفته شد که ۳۰۸ پرسشنامه قابل تحلیل بود. جهت جمع‌آوری داده‌ها از

^۱ Howard, S

^۲ Galbraith, C

پرسشنامه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی (با پایایی $\alpha = 0/88$) در قالب پنج مؤلفه‌ی استقلال طلبی (با پایایی $\alpha = 0/63$)، ریسک‌پذیری (با پایایی $\alpha = 0/64$)، کنترل درونی (با پایایی $\alpha = 0/93$)، توفیق طلبی یا انگیزه‌ی پیشرفت (با پایایی $\alpha = 0/60$) و خلاقیت (با پایایی $\alpha = 0/81$) استفاده شد. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از آزمون‌های آماری t تک نمونه‌ای، آنالیز واریانس دو عاملی، t دو گروهی مستقل، آنالیز واریانس یک راهه و و آزمون تعقیقی فیشر (LSD) تجزیه و تحلیل گردید.

یافته‌ها

فرضیه‌ی اول: بین میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان و حد معیار جامعه تفاوت وجود دارد. برای سنجش میزان قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان پنج مؤلفه‌ی استقلال طلبی، ریسک‌پذیری، کنترل درونی، توفیق طلبی و خلاقیت دانشجویان در نظر گرفته شد. در ابتدا نرمال بودن متغیرها بررسی گردید که همگی دارای توزیع نرمال بودند. به منظور تجزیه و تحلیل فرضیه‌ی اول از آزمون آماری t تک متغیره استفاده شد که نقطه‌ی برش آن بر اساس نظر متخصصان برای قابلیت استقلال طلبی $9/5$ ، برای ریسک‌پذیری 15 ، برای کنترل درونی $42/5$ ، برای توفیق طلبی (انگیزه‌ی پیشرفت) $17/5$ ، برای خلاقیت $32/5$ و برای کل قابلیت کارآفرینی 125 در نظر گرفته شد.

جدول ۲: میزان قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان به تفکیک خرده مقیاس‌ها

t	df	مقدارهای معیار جامعه		مقدارهای افراد نمونه		قابلیت‌های کارآفرینی
		انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۲۵/۴۳*	۳۰۷	۲/۳۹	۱۲/۹۶	۲/۲۱	۹/۵	استقلال طلبی
-۱۸/۲۱*	۳۰۷	۲/۹۶	۱۱/۹۲	۲/۸۰	۱۵	ریسک‌پذیری
۲۶/۵۰*	۳۰۷	۱۰/۴۵	۵۸/۲۸	۹/۹۸	۴۲/۵	کنترل درونی
۹/۴۰*	۳۰۷	۳/۲۴	۱۹/۲۳	۳/۱۱	۱۷/۵	توفیق طلبی
-۱۸/۹۳*	۳۰۷	۴/۴۸	۲۷/۶۶	۴/۲۳	۳۲/۵	خلاقیت
۶/۱۰*	۳۰۷	۱۴/۵۸	۱۳۰/۰۷	۱۳/۹۷	۱۲۵	قابلیت کارآفرینی

* $P < 0/001$

طبق جدول ۲ مشاهده می‌گردد که فرض مطرح شده در سطح اطمینان $0/99$ معنی‌دار است. بدین معنی که بین میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان و حد معیار جامعه تفاوت معنی‌دار وجود دارد. هم‌چنین از بین قابلیت‌های کارآفرینی، میانگین دانشجویان در مؤلفه‌های استقلال طلبی، کنترل درونی، توفیق طلبی، و نمره‌ی کل قابلیت کارآفرینی بالاتر از حد متوسط جامعه می‌باشد و در مؤلفه‌های ریسک‌پذیری و خلاقیت میانگین آن‌ها پایین‌تر از حد معیار جامعه است.

فرضیه‌ی دوم: بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دختر و پسر تفاوت وجود دارد. با توجه به نرمال بودن توزیع متغیرهای قابلیت کارآفرینی و همچنین مقایسه‌ای بودن نوع فرضیه در بین دو گروه مستقل دختر و پسر، برای تجزیه و تحلیل فرضیه از آزمون t دوگروهی مستقل استفاده شد.

جدول ۳: میانگین و انحراف معیار نمره‌ی کل کارآفرینی و مؤلفه‌ها در دو گروه دختر و پسر

متغیر	آماره	استقلال- طلبی	ریسک- پذیری	کنترل درونی	توفیق- طلبی	خلاقیت	کارآفرینی
دانشجویان	تعداد	۱۸۸	۱۸۸	۱۸۸	۱۸۸	۱۸۸	۱۸۸
پسر	میانگین	۱۲/۹۰	۱۲/۴۳	۵۷/۸۷	۱۹/۲۳	۲۷/۷۳	۱۳۰/۱۸
	انحراف معیار	۲/۴۴	۳/۰۱	۱۰/۰۸	۳/۲۵	۴/۶۰	۱۴/۸۲
دانشجویان	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰
دختر	میانگین	۱۳/۰۵	۱۱/۱۲	۵۸/۹۳	۱۹/۲۴	۲۷/۵۵	۱۲۹/۹۰
	انحراف معیار	۲/۳۰	۲/۷۱	۱۱/۰۱	۳/۲۳	۴/۳۰	۱۴/۲۷

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، میانگین نمره‌ی کل کارآفرینی دانشجویان دختر برابر ۱۲۹/۹۰ است و میانگین نمره‌ی کل کارآفرینی دانشجویان پسر برابر ۱۳۰/۱۸ است؛ و در مؤلفه‌ی کنترل درونی و استقلال طلبی دختران میانگین بالاتری نسبت به پسران دارند. دانشجویان پسر نیز در مؤلفه‌ی ریسک‌پذیری و خلاقیت میانگین بالاتری نسبت به دختران دارند. همچنین در مؤلفه‌ی توفیق طلبی تفاوتی باهم ندارند و میانگین برابری دارند.

جدول ۴: مقایسه‌ی نمره‌ی کل کارآفرینی و مؤلفه‌ها در بین دانشجویان دختر و پسر

متغیر	برابری واریانس‌ها در آزمون لون (sig)	df	درجه‌ی آزادی	سطح معنی- داری
قابلیت کارآفرینی	۰/۴۸	۰/۱۶	۳۰۶	۰/۸۷
استقلال طلبی	۰/۴۷	-۰/۵۳	۳۰۶	۰/۵۹
ریسک‌پذیری	۰/۵۱	۳/۸۵	۳۰۶	۰/۰۰
کنترل درونی	۰/۸۳	-۰/۸۶	۳۰۶	۰/۳۸
توفیق طلبی	۰/۶۷	-۰/۰۲	۳۰۶	۰/۹۸
خلاقیت	۰/۶۲	۰/۳۵	۳۰۶	۰/۷۲

بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه‌ی موردی دانشجویان کارشناسی... □ ۲۵

در جدول ۴ تحلیل استنباطی تفاوت بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دختر و پسر آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود در قابلیت کارآفرینی به صورت کل بین دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی‌دار وجود ندارد ($p=0/87 > 0/05$). در مقایسه‌ی بین مؤلفه‌ها مشاهده می‌شود در مؤلفه‌ی ریسک‌پذیری بین دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی‌دار است ($p=0/00 < 0/05$) و نظر به این که میانگین دانشجویان پسر در این مؤلفه بالاتر از دانشجویان دختر است می‌توان گفت دانشجویان پسر ریسک‌پذیرتر از دانشجویان دختر می‌باشند. در بقیه‌ی مؤلفه‌های کارآفرینی تفاوت معنی‌دار بین دانشجویان دختر و پسر وجود ندارد.

فرضیه‌ی سوم: بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویانی که تمایل به راه‌اندازی کار دارند و سایرین در تعامل با جنسیت تفاوت وجود دارد.

با توجه به دو عاملی بودن (جنسیت و تمایل به راه‌اندازی کار) و داشتن توزیع نرمال متغیر قابلیت کارآفرینی جهت تحلیل استنباطی این فرضیه از آنالیز واریانس دو عاملی بهره‌گیری شد.

جدول ۵: میانگین و انحراف استاندارد ترکیب عامل‌ها

جنسیت	تمایل به راه‌اندازی کار	میانگین	انحراف استاندارد	فراوانی (نفر)
مذکر	بله	۱۳۰/۱۸	۱۴/۵۵	۱۵۳
	خیر	۱۳۰/۱۷	۱۶/۱۵	۳۵
	مجموع	۱۳۰/۱۸	۱۴/۸۲	۱۸۸
مؤنث	بله	۱۳۱/۰۱	۱۴/۲۲	۸۸
	خیر	۱۲۷/۰۹	۱۴/۳۶	۳۱
	مجموع	۱۲۹/۹۹	۱۴/۳۰	۱۱۹

طبق جدول ۵ مشاهده می‌گردد که میانگین قابلیت کارآفرینی در دانشجویان پسر (۱۳۰/۱۸) بیشتر از دانشجویان دختر (۱۲۹/۹۹) است. جدول ۶ نتایج آزمون لون سنجش برابری واریانس‌های خطای متغیر وابسته را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، سطح خطای آماری F بزرگ‌تر از $0/05$ است ($sig=0/54 > 0/05$)؛ بنابراین واریانس خطای این متغیر در بین هر دو جنسیت (مذکر و مؤنث) و افرادی که تمایل به راه‌اندازی کار دارند و افرادی که تمایل به راه‌اندازی کار ندارند، با هم برابر بوده و از این حیث تفاوتی بین آن‌ها وجود ندارد.

جدول ۶: نتایج آزمون لون جهت سنجش برابری واریانس‌های خطای متغیر وابسته

متغیر وابسته	F	df۱	df۲	معنی‌داری (sig)
قابلیت کارآفرینی	۰/۷۰	۳	۳۰۳	۰/۵۴

در جدول ۷ نتایج تحلیل آنالیز واریانس دو عاملی، بررسی معنی‌داری تأثیر جداگانه و تأثیر تعاملی متغیرهای مستقل بر قابلیت کارآفرینی را نشان می‌دهد.

جدول ۷: نتایج تحلیل واریانس دو عاملی برای اثر تعاملی جنسیت و تمایل به راه‌اندازی کار بر قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان

منبع	متغیر وابسته	درجه‌ی آزادی	MS	F	سطح معنی‌داری
جنسیت	قابلیت	۱	۶۴/۰۹	۰/۲۹	۰/۵۸
	کارآفرینی	۱	۱۹۵/۷۹	۰/۹۱	۰/۳۴
تمایل به راه‌اندازی کار	قابلیت	۱	۱۹۳/۴۹	۰/۹۰	۰/۳۴
	کارآفرینی	۳۰۳	۲۱۴/۰۵		
جنسیت* تمایل به راه‌اندازی کار	قابلیت				
	کارآفرینی				
خطا	قابلیت				
	کارآفرینی				

طبق آنچه در جدول ۷ آمده، مشاهده می‌گردد که تأثیر جداگانه‌ی متغیر جنسیت بر متغیر قابلیت کارآفرینی ($F_{(۱,۳۰۳)}=۰/۲۹$, $p=۰/۵۸ > ۰/۰۵$) معنی‌دار نیست؛ یعنی به لحاظ آماری، میانگین نمره‌ی قابلیت کارآفرینی در بین دانشجویان دختر و پسر با هم تفاوت معنی‌دار ندارند.

تأثیر جداگانه‌ی متغیر تمایل به راه‌اندازی کار بر قابلیت کارآفرینی ($F_{(۱,۳۰۳)}=۰/۹۱$, $p=۰/۳۴ > ۰/۰۵$) معنی‌دار نیست؛ یعنی به لحاظ آماری، میانگین نمره‌ی قابلیت کارآفرینی دانشجویانی که تمایل به راه‌اندازی کار دارند و دانشجویانی که تمایل به راه‌اندازی کار ندارند، با هم تفاوت معنی‌دار ندارند.

هم‌چنین تأثیر تعامل بین جنسیت و تمایل به راه‌اندازی کار به‌عنوان متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته‌ی قابلیت کارآفرینی ($F_{(۱,۳۰۳)}=۰/۹۰$, $p=۰/۳۴ > ۰/۰۵$) معنی‌دار نمی‌باشد و بنابراین فرض صفر

بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه‌ی موردی دانشجویان کارشناسی... □ ۲۷

رد نمی‌شود. به بیانی دیگر بین قابلیت‌های کارآفرینی تمامی دانشجویان (دانشجویانی که تمایل به راه‌اندازی کار دارند و دانشجویانی که تمایل به راه‌اندازی کار ندارند) در تعامل با جنسیت، تفاوت وجود ندارد.

فرضیه‌ی چهارم: بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان گروه‌های تحصیلی مختلف در تعامل با جنسیت تفاوت وجود دارد.

جهت بررسی این فرضیه از آزمون آنالیز واریانس دو عاملی استفاده گردید. در این فرضیه گروه تحصیلی دانشجویان (علوم انسانی، علوم تجربی و کشاورزی، علوم ریاضی و فنی، هنر و معماری، زبان‌های خارجی) و جنسیت متغیر مستقل می‌باشند و قابلیت‌های کارآفرینی آن‌ها نیز متغیر وابسته می‌باشد.

جدول ۸: میانگین و انحراف استاندارد ترکیب‌های عامل‌ها در متغیر قابلیت کارآفرینی

جنسیت	گروه تحصیلی	میانگین	انحراف استاندارد	فراوانی (نفر)
مذکر	علوم انسانی	۱۳۱/۰۶	۱۴/۶۷	۱۱۶
	علوم تجربی و کشاورزی	۱۲۵/۵۳	۱۶/۷۲	۱۳
	علوم ریاضی و فنی	۱۲۸/۸۳	۱۴/۱۳	۵۲
	زبان‌های خارجی	-	-	-
	هنر و معماری	۱۳۷/۱۶	۱۹/۱۳	۶
	مجموع	۱۳۰/۲۵	۱۴/۸۲	۱۸۷
مؤنث	علوم انسانی	۱۲۸/۵۹	۱۵/۲۳	۷۷
	علوم تجربی و کشاورزی	۱۳۵	۱۴/۳۳	۱۰
	علوم ریاضی و فنی	۱۳۰/۵۶	۱۱/۸۰	۱۶
	زبان‌های خارجی	۱۳۰/۸۳	۷/۰۸	۶
	هنر و معماری	۱۲۹/۶۰	۱۲/۲۱	۵
	مجموع	۱۲۹/۵۹	۱۴/۲۱	۱۱۴

در جدول ۹، خروجی آزمون لون جهت سنجش برابری واریانس‌های خطای متغیر وابسته نشان می‌دهد که سطح خطای آماری F بزرگ‌تر از $۰/۰۵$ است ($sig=۰/۸۰>۰/۰۵$)؛ بنابراین واریانس خطای این متغیر قابلیت کارآفرینی در بین دانشجویان دختر و پسر در تمامی گروه‌های تحصیلی با هم برابر بوده و از این حیث تفاوتی بین آن‌ها وجود ندارد.

جدول ۹: نتایج آزمون لون جهت سنجش برابری واریانس‌های خطای متغیر وابسته

متغیر وابسته	F	df _۱	df _۲	معنی‌داری (sig)
قابلیت کارآفرینی	۰/۵۷	۸	۲۹۲	۰/۸۰

در جدول ۱۰، نتایج تحلیل آنالیز واریانس دو عاملی آمده است.

جدول ۱۰: نتایج تحلیل واریانس دو عاملی برای اثر تعاملی جنسیت و گروه تحصیلی بر قابلیت کارآفرینی دانشجویان

منبع	متغیر وابسته	درجه‌ی آزادی	MS	F	سطح معنی‌داری
جنسیت	قابلیت کارآفرینی	۱	۲/۱۰	۰/۰۱	۰/۹۲
گروه تحصیلی	قابلیت کارآفرینی	۴	۳۴/۸۶	۰/۱۶	۰/۹۵
جنسیت*گروه تحصیلی	قابلیت کارآفرینی	۳	۳۰۸/۶۹	۱/۴۴	۰/۲۳
خطا	قابلیت کارآفرینی	۲۹۲	۲۱۴/۲۹		

طبق جدول ۱۰، مشاهده می‌شود که تأثیر جداگانه‌ی متغیر جنسیت بر متغیر قابلیت کارآفرینی ($F_{(۱,۲۹۲)}=۰/۰۱$ ، $p=۰/۹۲>۰/۰۵$) معنی‌دار نیست؛ یعنی به لحاظ آماری، میانگین نمره‌ی قابلیت کارآفرینی در بین دانشجویان دختر و پسر با هم تفاوت معنی‌دار ندارد.

تأثیر جداگانه‌ی متغیر گروه تحصیلی نیز بر قابلیت کارآفرینی ($F_{(۴,۲۹۲)}=۰/۱۶$ ، $p=۰/۹۵>۰/۰۵$) معنی‌دار نیست؛ یعنی به لحاظ آماری، میانگین نمره‌ی قابلیت کارآفرینی دانشجویان در گروه‌های تحصیلی مختلف با هم تفاوت معنی‌دار ندارند.

هم‌چنین تأثیر تعامل بین جنسیت و گروه تحصیلی دانشجویان به‌عنوان متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته‌ی قابلیت کارآفرینی ($F_{(۳,۲۹۲)}=۱/۴۴$ ، $p=۰/۲۳>۰/۰۵$) معنی‌دار نمی‌باشد و بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود. به بیانی دیگر بین قابلیت کارآفرینی تمامی دانشجویان دختر و پسر در گروه‌های تحصیلی مختلف، تفاوت معنی‌دار وجود ندارد.

فرضیه‌ی پنجم: بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویانی که سابقه‌ی راه‌اندازی کار دارند و سایرین تفاوت وجود دارد.

بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه‌ی موردی دانشجویان کارشناسی... □ ۲۹

برای تجزیه و تحلیل این فرضیه با توجه به این که به مقایسه‌ی دو گروه مستقل دانشجویان دارای سابقه‌ی راه اندازی کار و سایرین می‌پردازد از آزمون t دو گروهی مستقل استفاده شد.

جدول ۱۱: میانگین و انحراف معیار نمره‌ی کل کارآفرینی و مؤلفه‌ها در دو گروه دارای سابقه راه اندازی کار و بدون سابقه

متغیر	آماره	استقلال- طلبی	ریسک- پذیری	کنترل درونی	توفیق- طلبی	خلاقیت	کارآفرینی
تعداد	۱۲۳	۱۲۳	۱۲۳	۱۲۳	۱۲۳	۱۲۳	۱۲۳
داری سابقه	میانگین	۱۲/۸۵	۱۲/۳۶	۵۸	۱۹/۳۴	۲۸/۵۵	۱۳۱/۱۲
انحراف معیار		۲/۷۹	۳/۱۹	۱۱/۶۲	۳/۴۱	۴/۷۵	۱۷/۰۲
بدون سابقه	تعداد	۱۸۳	۱۸۳	۱۸۳	۱۸۳	۱۸۳	۱۸۳
میانگین		۱۳/۰۴	۱۱/۶۱	۵۸/۴۶	۱۹/۲۰	۲۷/۰۹	۱۲۹/۴۲
انحراف معیار		۲/۰۸	۲/۷۸	۹/۶۶	۳/۱۲	۴/۱۷	۱۲/۷۶

همان‌طور که در جدول ۱۱ مشاهده می‌شود، میانگین نمره‌ی کل کارآفرینی دانشجویان دارای سابقه‌ی راه اندازی کار برابر ۱۳۱/۱۲ است و میانگین نمره‌ی کل کارآفرینی دانشجویان بدون سابقه‌ی راه اندازی کار برابر ۱۲۹/۴۲ است. در مؤلفه‌های ریسک‌پذیری، توفیق‌طلبی و خلاقیت دانشجویان دارای سابقه راه اندازی کار میانگین بالاتری نسبت به دیگر دانشجویان دارند و در مؤلفه‌های استقلال‌طلبی و کنترل درونی میانگین دانشجویان دارای سابقه‌ی راه اندازی کار کمتر از دانشجویانی است که سابقه‌ی راه اندازی کار ندارند.

جدول ۱۲: مقایسه‌ی نمره‌ی کل کارآفرینی و مؤلفه‌ها در بین دانشجویان دختر و پسر

متغیر	برابری واریانس‌ها در آزمون لون (sig)	t	درجه‌ی آزادی	سطح معنی‌داری
قابلیت کارآفرینی	۰/۰۰۲	۰/۹۴	۲۱۱/۳۲	۰/۳۴
استقلال‌طلبی	۰/۰۰۶	-۰/۶۴	۲۱۰/۸۰	۰/۵۲
ریسک‌پذیری	۰/۲۳۸	۲/۱۸	۳۰۴	۰/۰۲
کنترل درونی	۰/۰۵۸	-۰/۳۷	۳۰۴	۰/۷۱
توفیق‌طلبی	۰/۲۷۷	-۰/۳۶	۳۰۴	۰/۷۱
خلاقیت	۰/۱۰۵	۲/۸۲	۳۰۴	۰/۰۰۵

در جدول ۱۲ تحلیل استنباطی تفاوت بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دارای سابقه‌ی راه اندازی کار و دانشجویان بدون سابقه‌ی راه اندازی کار آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود در قابلیت کارآفرینی به صورت کل بین این دو گروه از دانشجویان تفاوت معنی‌دار وجود ندارد ($p=0/34 > 0/05$). در مقایسه‌ی بین مؤلفه‌ها مشاهده می‌شود که در مؤلفه‌ی ریسک‌پذیری و مؤلفه‌ی خلاقیت بین دانشجویان دارای سابقه‌ی کار و بدون سابقه تفاوت معنی‌دار است ($p=0/00 < 0/05$) و نظر به این که میانگین دانشجویان دارای سابقه‌ی راه اندازی کار در این مؤلفه‌ها بالاتر از دانشجویان بدون سابقه است می‌توان گفت دانشجویانی که در گذشته اقدام به راه اندازی کار کرده‌اند نسبت به سایرین ریسک‌پذیرترند و همچنین از خلاقیت بیشتری برخوردارند. در بقیه‌ی مؤلفه‌های کارآفرینی تفاوت معنی‌دار بین این دو گروه از دانشجویان مشاهده نگردید.

فرضیه‌ی ششم: بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان با عملکرد تحصیلی مختلف (خوب، متوسط، ضعیف) تفاوت وجود دارد.

برای تفکیک دانشجویان در سه گروه خوب، متوسط و ضعیف معدل کل آن‌ها در نظر گرفته شد. بدین منظور دانشجویان دارای معدل کل کمتر از ۱۴ در گروه ضعیف، دانشجویان دارای معدل کل بیشتر از ۱۴ تا ۱۷ در گروه متوسط و دانشجویان دارای معدل کل بالاتر از ۱۷ در گروه خوب قرار داده شدند. جهت تجزیه و تحلیل این فرضیه با توجه به مقایسه‌ی میانگین‌ها در بین سه گروه و همچنین نرمال بودن توزیع متغیر از آزمون آنالیز واریانس یک راهه استفاده گردید. در جدول ۱۳، خروجی آزمون لون سنجش برابری واریانس‌های خطای متغیر وابسته، نشان می‌دهد که سطح خطای آماری لون بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است ($p > 0/05$)؛ بنابراین واریانس خطای این متغیرها در بین دانشجویان هر سه گروه با هم برابر بوده و از این حیث تفاوتی بین آن‌ها وجود ندارد.

جدول ۱۳: نتایج آزمون لون جهت سنجش برابری واریانس‌های خطای متغیر وابسته

متغیر	مقدار لون	df۱	df۲	سطح معنی‌داری
استقلال طلبی	۰/۰۱	۲	۱۹۹	۰/۹۸
ریسک‌پذیری	۲/۹۷	۲	۱۹۹	۰/۰۵
کنترل درونی	۰/۴۷	۲	۱۹۹	۰/۶۲
توفیق طلبی	۲/۳۲	۲	۱۹۹	۰/۱۰
خلاقیت	۲/۴۸	۲	۱۹۹	۰/۰۸
قابلیت کارآفرینی	۰/۳۰	۲	۱۹۹	۰/۷۴

در جدول ۱۴، نتایج تحلیل آنالیز واریانس یک راهه آمده است.

جدول ۱۴: نتایج تحلیل واریانس یک راهه برای اثر عملکرد تحصیلی دانشجویان بر قابلیت‌های کارآفرینی

متغیر و منبع	درجه آزادی	مجموع مجذورها	میانگین مجذورها	F
استقلال طلبی				
بین گروهی	۲	۲۷/۳۲	۱۳/۶۶	۲/۴۳
درون گروهی	۱۹۹	۱۱۱۷/۸۹	۵/۶۱	
ریسک‌پذیری				
بین گروهی	۲	۸/۶۹	۴/۳۴	۰/۴۶
درون گروهی	۱۹۹	۱۸۴۴/۱۸	۹/۲۶	
کنترل درونی				
بین گروهی	۲	۷۵۶/۷۲	۳۷۸/۳۶	۳/۷۴*
درون گروهی	۱۹۹	۲۰۰۹۴/۸۱	۱۰۰/۹۷	
توفیق طلبی				
بین گروهی	۲	۳۳/۷۰	۱۶/۸۵	۱/۵۷
درون گروهی	۱۹۹	۲۲۸۱/۷۷	۱۱/۴۶	
خلاقیت				
بین گروهی	۲	۵۹/۷۱	۲۹/۸۶	۱/۵۱
درون گروهی	۱۹۹	۳۹۱۴/۳۸	۱۹/۶۷	
قابلیت کارآفرینی				
بین گروهی	۲	۲۱۶۲/۷۸	۱۰۸۱/۳۹	۵/۱۲**
درون گروهی	۱۹۹	۴۲۰۲۰/۸۶	۲۱۱/۱۶	

* $P < 0.05$. ** $P < 0.01$

همان‌طور که در جدول ۱۴ آمده است، ملاحظه می‌گردد که بین سه گروه دانشجویان با عملکرد خوب، دانشجویان با عملکرد متوسط و دانشجویان با عملکرد ضعیف در مؤلفه‌های استقلال طلبی ($F_{(2,199)}=2/43$ ، $p > 0.05$)، ریسک‌پذیری ($F_{(2,199)}=0/46$ ، $p > 0.05$)، توفیق طلبی ($F_{(2,199)}=1/57$)، $p > 0.05$ و خلاقیت ($F_{(2,199)}=1/51$)، تفاوت معنی‌دار وجود ندارد؛ اما در مؤلفه‌ی کنترل درونی ($F_{(2,199)}=3/74$ ، $p < 0.05$) و قابلیت کارآفرینی به صورت کل ($F_{(2,199)}=5/12$ ، $p < 0.01$) بین این سه گروه تفاوت معنی‌دار وجود دارد. برای پی بردن به کیفیت تفاوت مؤلفه‌ی کنترل درونی و قابلیت کارآفرینی به صورت کلی در بین سه گروه دانشجویان از آزمون تعقیبی فیشر بهره گرفته شد.

جدول ۱۵: نتایج آزمون تعقیبی فیشر دانشجویان با عملکرد تحصیلی خوب، متوسط و ضعیف

متغیر	گروه‌ها	اختلاف میانگین	خطای انحراف معیار	سطح معنی‌داری
کنترل درونی	گروه دارای عملکرد متوسط با گروه دارای عملکرد خوب	-۳/۸۶	۱/۴۳	۰/۰۰۷
قابلیت کارآفرینی	گروه دارای عملکرد متوسط با گروه دارای عملکرد خوب	-۶/۶۱	۲/۰۶	۰/۰۰۲

طبق جدول ۱۵ ملاحظه می‌گردد که دو گروه دانشجویان دارای عملکرد متوسط (معدل ۱۴ تا ۱۷) و دانشجویان دارای عملکرد خوب (دارای معدل بالاتر از ۱۷) در مؤلفه‌ی کنترل درونی و قابلیت کارآفرینی به صورت کلی در سطح اطمینان ۰/۹۹ با هم دیگر تفاوت معنی‌دار دارند. با عنایت به این که میانگین دانشجویان گروه عملکرد خوب در مؤلفه‌ی کنترل درونی (۶۰/۹۳) و در قابلیت کارآفرینی (۱۳۴/۰۲) بیشتر از میانگین دانشجویان گروه عملکرد متوسط در مؤلفه‌ی کنترل درونی (۵۷/۰۶) و قابلیت کارآفرینی (۱۲۷/۴۰) است، می‌توان گفت دانشجویانی که وضعیت تحصیلی بهتری دارند در مقایسه با دیگر دانشجویان، به میزان بیشتری دارای مرکز کنترل درونی‌اند و قابلیت‌های کارآفرینی بیشتری دارا می‌باشند.

نتیجه‌گیری

در جوامع امروزی کارآفرینان با قابلیت‌ها و توانایی‌هایی که دارا می‌باشند تأثیر انکارناپذیری در توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی کشورها دارند، و عمل آنان (کارآفرینی) یکی از راه‌های مؤثر در حل بحران اشتغال محسوب می‌شود. در پژوهش حاضر به مطالعه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی در بین دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد پرداخته شد. در این راستا از بین قابلیت‌هایی که صاحب‌نظران معتقدند افراد کارآفرین دارا می‌باشند، استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری، کنترل درونی، توفیق‌طلبی و خلاقیت در بین افراد مورد مقایسه قرار گرفت. نتایج پژوهش حاکی از آن است:

۱- بین میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان و حد معیار جامعه تفاوت معنی‌دار وجود دارد و در بین قابلیت‌های کارآفرینی، میانگین دانشجویان در مؤلفه‌های استقلال‌طلبی، کنترل درونی، توفیق‌طلبی و نمره‌ی کل قابلیت کارآفرینی بالاتر از حد متوسط جامعه می‌باشد. این یافته با نتایج تحقیق بدری بدری، لیاقتدار، عابدی و جعفری (۱۳۸۵) که بیانگر نمره‌های استعداد کارآفرینی بالاتر از حد متوسط دانشجویان دانشگاه صفهان است و با یافته‌ی رعدی افسوران (۱۳۸۹) مبنی بر این که قابلیت کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز در بیشتر خرده مقیاس‌های کارآفرینی بالاتر از حد متوسط جامعه است، با نتیجه‌ی مطالعه‌ی گورول و اتسان (۲۰۰۶) مبنی بر این که نمره‌های

کسب شده تو سطر داندشجویان در مؤلفه‌های نوآوری، توفیق‌طلبی و مرکز کنترل درونی بیشتر از حد میانگین است، با نتیجه‌ی تحقیق غفاری و یونسی (۱۳۹۰) مبنی بر این که قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان در زمینه‌ی استقلال‌طلبی، کنترل درونی و انگیزه‌ی پیشرفت بالاتر از حد میانگین است، با نتیجه‌ی مطالعه‌ی مرادی و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر این که میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان بالاتر از حد معیار است، همخوان است. همچنین در تحقیق حاضر مشاهده گردید در مؤلفه‌های ریسک‌پذیری و خلاقیت میانگین دانشجویان پایین‌تر از حد معیار جامعه است که این یافته با نتیجه‌ی تحقیق رعدی افسوران (۱۳۸۹) مبنی بر این که میانگین قابلیت ریسک‌پذیری دانشجویان بالاتر از حد معیار جامعه است، با نتیجه‌ی تحقیق غفاری و یونسی (۱۳۹۰) مبنی بر این که قابلیت خلاقیت بالاتر از حد میانگین است، ناهمخوان است و با نتیجه‌ی پژوهش مرادی، کوهستانی و بهرامزاده (۱۳۸۷) مبنی بر این که دانش‌آموزان متوسطه از نظر قابلیت‌های بنیادین کارآفرینی در وضعیت مطلوبی قرار ندارند و ویژگی خلاقیت و ریسک‌پذیری افراد از حد متوسط پایین‌تر است، با نتیجه‌ی مطالعه‌ی سعدی و سلیمانی (۱۳۹۱) مبنی بر این که قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشکده‌ی کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا شامل تفکر انتقادی، خلاقیت، انتقادپذیری، توانایی فعالیت در بازار، خیال‌پردازی و ریسک‌پذیری در حد ضعیفی قرار دارد، همسو و همخوان است. در تبیین قابلیت‌های استقلال‌طلبی، کنترل درونی، توفیق‌طلبی و نمره‌ی کل قابلیت کارآفرینی می‌توان به شرایط محیطی، موقعیت جوانی، شیوه‌ی تربیتی، برخورداری از تحصیل دانشگاهی و محیط اجتماعی اشاره نمود و در تبیین این که چرا قابلیت‌های ریسک‌پذیری و خلاقیت در دانشجویان از حد متوسط پایین‌تر است، می‌توان گفت که آن‌ها بیشتر به دنبال فعالیت‌هایی هستند که دارای ریسک کمتر است و یا تجربه‌ی اجتماعی و کاری چندانی ندارند. از این رو پیشنهاد می‌گردد که از طریق رو در رو کردن دانشجویان با واقعیت‌های اجتماعی، ایجاد چالش ذهنی و ارائه‌ی تکلیف‌های دارای ریسک در کلاس‌های کارآفرینی و کارگاه‌های مختلف و مواجه کردن دانشجویان در موقعیت‌های حل مسئله به روش‌های مختلف برای برانگیختن و تقویت خلاقیت به ارتقای این قابلیت‌های مهم در کارآفرینی پرداخته شود.

۲- از قابلیت‌های کارآفرینی، دانشجویان دختر و پسر تنها در قابلیت ریسک‌پذیری با هم دارای تفاوت معنی‌دار هستند و دانشجویان پسر بیشتر از دانشجویان دختر ریسک‌پذیرند. در سایر قابلیت‌های کارآفرینی بررسی شده (استقلال‌طلبی، کنترل درونی، توفیق‌طلبی یا انگیزه‌ی پیشرفت، خلاقیت) و نمره‌ی کل قابلیت کارآفرینی تفاوت معنی‌دار بین دختران و پسران وجود ندارد. این یافته با نتیجه‌ی پژوهش امینی و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر این که میان دانشجویان دختر و پسر در نمره‌ی کل

کارآفرینی و مؤلفه‌های ریسک‌پذیری تفاوت معنی‌داری وجود دارد، با یافته‌ی پژوهش فیض (۱۳۸۸) مبنی بر این‌که در بین بیشتر ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان دختر و پسر تفاوتی وجود ندارد، با نتیجه مطالعه‌ی رعدی افسوران (۱۳۸۹) مبنی بر این‌که بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان در تعامل با متغیر جنسیت تفاوت معنی‌دار وجود ندارد و نتیجه مطالعه موسوی و نیلی (۱۳۹۲) مبنی بر این‌که متغیر جنسیت بر قابلیت‌های مرکز کنترل، توفیق طلبی، تحمل ابهام، سلامت‌فکری، رؤیا پردازی و عملگرایی موثر نیست، هم‌خوان است و با نتیجه‌ی مطالعه‌ی مرادی و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر این‌که میانگین قابلیت ریسک‌پذیری و خلاقیت دانشجویان دختر بیشتر از دانشجویان پسر است، با نتیجه مطالعه‌ی موسوی و نیلی (۱۳۹۲) مبنی بر این‌که از بین قابلیت‌های کارآفرینی، متغیر جنسیت بر روی دو متغیر خلاقیت و استقلال طلبی دانشجویان مؤثر است؛ مرادی و همکاران (۱۳۹۱)؛ سوختانلو و همکاران (۲۰۰۹)؛ گالبریت (۲۰۰۲)؛ مبنی بر این‌که توانایی و قابلیت کارآفرینی زنان متفاوت از مردان است؛ نتیجه مطالعه‌ی امینی و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر این‌که میان دانشجویان دختر و پسر در نمره کل کارآفرینی و خلاقیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد ناهمخوان است که به نظر می‌رسد این ناهمخوانی به دلیل جامعه‌ی پژوهشی متفاوت و نیز گردآوری داده‌های تحقیق با استفاده از ابزارهای مختلف در این تحقیقات باشد. علاوه بر این در تبیین عدم تفاوت معنی‌دار در بیشتر قابلیت‌های کارآفرینی در دو گروه دانشجویان دختر و پسر می‌توان به گذراندن واحدهای درسی مشابه و داشتن تجربه‌های تربیتی و اجتماعی یکسان این دو گروه اشاره کرد. در نهایت با توجه به پایین بودن مقدار ریسک‌پذیری دانشجویان دختر می‌توان گفت فرهنگ سازی در تغییر نگرش جامعه نسبت به توانمندی‌های زنان در فعالیتهای اقتصادی، شناخت و تقویت انگیزه‌ها و قابلیت‌های کارآفرینانه‌ی دختران و همچنین تدوین برنامه‌های آموزشی متناسب با نیازهای حرفه‌ای ایشان توسط نظام آموزشی کشور پیشنهادی به جا برای مسئولان دانشگاه‌ها و سایر سازمان‌های مربوط باشد.

۳- بین قابلیت‌های کارآفرینی تمامی دانشجویان (دانشجویانی که تمایل به راه اندازی کار دارند و دانشجویانی که تمایل به راه اندازی کار ندارند) در تعامل با جنسیت تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. این یافته نشان می‌دهد گرچه کارآفرینی نیازمند انگیزه و تمایل افراد به کار می‌باشد اما تنها شرط نیست و بسیاری از توانایی‌ها و قابلیت‌های دیگر نیز در کارآفرین شدن افراد دخیل‌اند و نمی‌توان صرفاً بر مبنای تمایل و علاقه به کار در مورد توانایی کارآفرینی افراد قضاوت کرد. در این راستا انجام تحقیقات بیشتر پیشنهاد می‌گردد تا مشخص گردد که آیا این عدم تفاوت در جامعه‌های آماری دیگر نیز مشهود است یا نه.

۴- بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان گروه‌های تحصیلی مختلف در تعامل با جنسیت شان، تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. این یافته با نتیجه‌ی پژوهش مرادی و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر این که میان دانشجویان بر اساس رشته‌های مختلف تحصیلی در قابلیت‌های کارآفرینی به جز قابلیت کنترل درونی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، با یافته‌ی امینی و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر این که میان دانشجویان دختر دانشکده‌های مختلف از نظر قابلیت‌های کارآفرینی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و با یافته‌ی رعدی افسوران (۱۳۸۹) مبنی بر این که در خرده مقیاس‌های کارآفرینی مقایسه‌ی بین دانشجویان گروه‌های تحصیلی مختلف مبین تفاوت معنی‌دار نیست همخوان است. با توجه به حاکم بودن شرایط یک‌سان آموزشی و پژوهشی در دانشگاه‌های کشور و گذراندن واحدهای درسی مشترک در گروه‌های تحصیلی مختلف و همچنین وجود برنامه‌های غیررسمی مختلف در سطح جامعه و دانشگاه از جمله همایش‌ها و سمینارها برای دانشجویان گروه‌های تحصیلی مختلف، این یافته منطقی به نظر می‌رسد. در مجموع میزان قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان کارشناسی ارشد بر اساس متغیر گروه‌های تحصیلی مختلف به یک اندازه است. لذا متغیر رشته‌ی تحصیلی، در پرورش قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان متغیر تأثیرگذاری نمی‌باشد و دانشگاه می‌تواند برنامه‌ی آموزشی جامعی برای پرورش قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان رشته‌های مختلف تدوین و اجرا نماید.

۵- بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دارای سابقه‌ی راه‌اندازی کار و دانشجویان بدون سابقه‌ی راه‌اندازی کار تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. در مقایسه‌ی بین مؤلفه‌ها مشاهده گردید دانشجویانی که در گذشته اقدام به راه‌اندازی کار کرده‌اند نسبت به سایرین ریسک‌پذیرترند و همچنین از خلاقیت بیشتری برخوردارند. نظر به این که هر نوع راه‌اندازی کار متضمن حدی از ریسک‌پذیری است و به نوعی خلاقیت نیز در آن دخیل است، این یافته منطقی به نظر می‌رسد. علاوه بر این داشتن تجربه‌ی کاری در بین افراد دارای سابقه نیز می‌تواند بر میزان خلاقیت و ریسک‌پذیری آنان افزوده باشد.

۶- بین سه گروه دانشجویان با عملکرد خوب، دانشجویان با عملکرد متوسط و دانشجویان با عملکرد ضعیف در مؤلفه‌های استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری، توفیق‌طلبی و خلاقیت تفاوت معنی‌دار وجود ندارد؛ اما در مؤلفه‌ی کنترل درونی و قابلیت کارآفرینی به صورت کل بین این سه گروه تفاوت معنی‌دار وجود دارد و دانشجویانی که وضعیت تحصیلی بهتری دارند در مقایسه با دیگر دانشجویان، به میزان بیشتری دارای مرکز کنترل درونی‌اند و قابلیت‌های کارآفرینی بیشتری دارا می‌باشند. بر اساس نتیجه‌ی فوق جزئیات بیشتری از قابلیت کارآفرینی دانشجویان به دست می‌آید و بر این اساس می‌توان با شناسایی ویژگی‌های قوی و ضعیف در دانشجویان با عملکردهای تحصیلی مختلف، از طریق

آموزش، به تقویت و جبران آن‌ها اقدام نمود. لذا سفارش می‌شود که برنامه‌ی آموزش کارآفرینی به صورت مستقیم و غیر مستقیم در دانشگاه از جامعیت کافی برخوردار باشد. هم‌چنین با شناسایی ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان با وضعیت‌های تحصیلی مختلف؛ متناسب با نیازهای آن‌ها نسبت به ارائه‌ی محتوای آموزشی مناسب اقدام شود.

علاوه بر پیشنهاداتی که در خلال بحث یافته‌های فرضیات بیان گردید، انجام مطالعه و پژوهش جهت بررسی و تبیین چگونگی قابلیت‌های کارآفرینان به منظور اثرگذاری بر فرایند کارآفرینی و اجرای مدل مفهومی تحقیق حاضر در زمان و مکان دیگر و مقایسه‌ی نتایج آن با نتایج تحقیق حاضر پیشنهاد می‌شود. علاوه بر این، بدیهی است که پژوهش حاضر دارای محدودیت‌هایی هم‌چون محدود بودن جامعه‌ی آماری، بررسی تعداد معدودی از قابلیت‌های کارآفرینی، بوده و در محدوده‌ی مکانی و زمانی خاصی انجام گرفته است، لذا با توجه به اهمیت موضوع حاضر انجام پژوهش‌های بیشتر در جوامع مشابه پیشنهاد می‌گردد.

منابع

- احمد پورداریانی، محمود. (۱۳۸۳). کارآفرینی (تعاریف، نظریات، الگوها). تهران: انتشارات پردیس.
- امینی، محمد؛ تمنایی‌فر، محمدرضا؛ غلامی‌علومی، صدیقه. (۱۳۹۱). ارزیابی قابلیت‌های کارآفرینی دختران دانشجوی. فصلنامه علمی- پژوهشی زن و جامعه، سال سوم، شماره چهارم، ۱۱۵-۱۳۸.
- آقاجانی، حسنعلی؛ گنجه‌خور، زیبا. (۱۳۸۹). تبیین نقش ویژگی‌های روانشناختی کارآفرینان بر فرایند کارآفرینی مستقل (مورد مطالعه: کارآفرینان استان مازنداران). پژوهش‌نامه مدیریت تحول، ۴، ۱۴۰-۱۱۸.
- بدری، احسان؛ لیاقتدار، محمدجواد؛ عابدی، محمدرضا؛ جعفری، ابراهیم. (۱۳۸۵). بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان. فصلنامه‌ی پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، سال دوازدهم، شماره‌ی ۲ (پیاپی ۴۰)، صص ۹۰-۷۳.
- پورقاز، عبدالوهاب؛ کاظمی، یحیی؛ محمدی، امین. (۱۳۹۰). بررسی رابطه‌ی شیوه‌های تفکر و ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینی مدیران مدارس. فصلنامه‌ی توسعه کارآفرینی، ۱۱، ۸۵-۶۷.
- جهانگیری، علی، کلانتری ثقفی، ربابه. (۱۳۸۷). بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی مدیران. فصلنامه‌ی توسعه‌ی کارآفرینی، ۱، ۸۷-۱۱۰.
- حسینی لرگانی، سیده مریم؛ میرعرب رضی، رضا؛ رضایی، سعید. (۱۳۸۷). آموزش کارآفرینی در هزاره جدید؛ زیرساختی برای اشتغال دانش‌آموختگان آموزش عالی. فصلنامه‌ی پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره‌ی ۵۰، ۱۳۷-۱۱۹.

بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه‌ی موردی دانشجویان کارشناسی... □۳۷

- خاوری، سیدعبدالله. (۱۳۹۲). ارتباط بین مهارت‌های کارآفرینانه مدیران و اثربخشی سازمانی در کسب و کارهای کوچک و متوسط (مورد مطالعه: شهرستان ساری). مجموعه مقالات همایش ملی دانشگاه کارآفرین، صنعت دانش محور، اردیبهشت ۱۳۹۲، دانشگاه مازندران بابلسر.
- خدری، نعیمه؛ احمدی، یوسف. (۱۳۹۲). رابطه هوش معنوی با ویژگی‌های شخصیتی یک کارآفرین از دیدگاه کارکنان یک سازمان صنعتی در شهر بندرعباس. مجموعه مقالات همایش ملی دانشگاه کارآفرین، صنعت دانش محور، اردیبهشت ۱۳۹۲، دانشگاه مازندران بابلسر.
- دادگر، یداله؛ غلامزاده، علیرضا. (۱۳۸۹). تحلیلی بر کارآفرینی در ۷۰ سال اخیر ایران، مطالعه موردی: عملکرد یک کارآفرین نمونه. فصلنامه‌ی پژوهش‌های اقتصادی، سال دهم، شماره ۲، ۹۰-۶۱.
- رعدی افسوران، نقی. (۱۳۸۹). مطالعه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، مجله‌ی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز. سال ۱۷-۲، ۶ (۱)، ۱۲۸-۱۰۳.
- زارع، بیژن؛ زارع، مرضیه. (۱۳۹۲). مطالعه‌ی رابطه‌ی ویژگی‌های خانواده و ایجاد شخصیت کارآفرین در فرزندان. مجموعه مقالات همایش ملی دانشگاه کارآفرین، صنعت دانش محور، اردیبهشت ۱۳۹۲، دانشگاه مازندران بابلسر.
- سعدی، حشمت‌اله؛ سلیمانی، عطیه. (۱۳۹۱). ظرفیت کارآفرینی دانشجویان دانشکده‌ی کشاورزی دانشگاه بوعلی سینای همدان. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد ۸، شماره‌ی ۲، ۱۰۵-۱۱۷.
- شهسواری، احسان. (۱۳۹۰). مروری بر کارآفرینی با تکیه بر کارآفرینی سازمانی. مجموعه مقالات همایش کارآفرینی، مرکز عملی کاربردی کلاردشت.
- صادقی، مهدی؛ ملکی نیا، عماد. (۱۳۹۰). ارزیابی دانشجویان از محیط‌های کارآفرینانه و تبیین رابطه آن با قصد کارآفرینی. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۵۹، ۸۹-۶۹.
- علم بیگی، امیر؛ ملک محمدی، ایرج. مقیمی، سید محمد. (۱۳۸۸). تحلیل مسیر اثرات مؤلفه‌های فناوری ارتباطی و اطلاعاتی در توسعه کارآفرینی سازمانی در سازمان ترویج کشاورزی ایران. مجله‌ی تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۰ (۲)، ۱۱۳-۱۰۳.
- غفاری، هادی؛ یونسی، علی. (۱۳۹۰). بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه پیام‌نور اراک. فصلنامه‌ی انجمن آموزش عالی ایران، ۳، ۱۳۶-۱۱۵.
- فیض، داود. (۱۳۸۸). تأثیر جنسیت بر ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینی دانشجویان (مطالعه‌ی موردی: دانشگاه سمنان). فصلنامه‌ی مطالعات زنان (مطالعات اجتماعی - روان شناختی زنان)، ۷ (۳)، صص ۴۴-۲۵.

- محمودی، مجید؛ محمودی، الهه. (۱۳۹۰). تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات روی اشتغال بخش خدمات در ایران. *فصلنامه‌ی پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، سال نوزدهم، شماره‌ی ۸، ۵۶۹-۵۱۸.
- مرادی، حوریه؛ بیژنی، مسعود؛ کرمی، غلامحسین؛ فلاح حقیقی، نگین. (۱۳۹۱). ارزیابی مقایسه‌ای ویژگی‌های روانشناختی مؤثر بر نگرش‌های کارآفرینانه در دانشجویان مهندسی کشاورزی. *آموزش مهندسی ایران*، ۶۳، ۸۱-۶۵.
- مرادی، میترا؛ کوهستانی، حسینعلی؛ بهرامزاده، حسینعلی. (۱۳۸۷). بررسی ویژگی‌های بنیادین کارآفرینی در دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه‌ی خراسان شمالی و ارائه‌ی راهکار جهت تقویت این ویژگی‌ها. *پژوهشنامه‌ی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد*، شماره‌ی ۱۷، ۱۲۸-۱۱۵.
- موسوی، ستاره؛ نیلی، محمدرضا. (۱۳۹۲). بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان. *مجموعه مقالات همایش ملی دانشگاه کارآفرین، صنعت دانش محور*، اردیبهشت ۱۳۹۲، دانشگاه مازندران بابلسر.
- نخعی، کریم؛ نخعی، حبیب؛ نخعی، فاطمه؛ یوسفی، فاطمه. (۱۳۹۰). تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر خلاقیت کارآفرینی. *راهبردهای آموزش*، ۲، ۵۶-۵۳.
- الوانی، سیدمهدی؛ بودلایی، حسن؛ قریب گرکانی، مونا. (۱۳۹۰). چالش‌ها و پیشنهادها (راهکارها) در توسعه مفهومی کارآفرینی. *پارک‌ها و مراکز رشد*، ۲۹، ۴۶-۳۵.
- هاشمی، سیدسعید؛ مهربانی، علی اکبر؛ ایمنی، سیاوش؛ نجاحی، علی اکبر. (۱۳۹۰). توسعه‌ی روستایی با تأکید بر اشتغال و کارآفرینی: مطالعه‌ی موردی دهستان شهاب در استان ایلام. *فصلنامه‌ی روستا و توسعه*، سال ۱۴، شماره ۱، صفحه ۵۸-۳۵.

- Block, A., Stumpf, S. A. (۲۰۰۳). Entrepreneurship Education Research: Experience and Challenge; in Sexton, D. L., Kasarda, J. D. (Eds), *The State of the Art of Entrepreneurship*, Boston: PWS-Kent Publishing Company.
- Dahlstrand, A.L. (۲۰۰۷). Technology-based entrepreneurship and regional development: the case of Sweden. *European Business Review*, ۱۹ (۵), ۳۳-۸۶.
- Fayolle, A., Gailly, B. (۲۰۰۸). From craft to science, Teaching models and learning processes in entrepreneurship education. *Journal of European Industrial Training*, ۳۲(۷), ۵۶۹-۵۹۳.
- Galbraith, C. (۲۰۰۲). A Note on Gender Differences in Entrepreneurial Risk-taking: A Computerized Business Game Simulation Experiment. Submitted To The Administrative Science Quarterly.
- Gurol, Y., Atsan, N. (۲۰۰۶). Entrepreneurial characteristics amongst university students some insights for entrepreneurship education and training in Turkey. *Education & Training*, ۴۸(۱), ۲۵-۳۸.

۳۹ □ بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه‌ی موردی دانشجویان کارشناسی ...)

- Howard, S. (۲۰۰۴). Developing entrepreneurial potential in youth: the effects of entrepreneurial education and venture creation. University of south florida report.
- Kirkwood, J. (۲۰۰۷). Igniting the entrepreneurial spirit: is the role parents play gendered?. *International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, ۱۳, ۳۹.
- Li, L. (۲۰۰۸). A Review of Entrepreneurship Research Published in the Hospitality and Tourism Management Journals. *Journal of Tourism Management*, from: www.elsevier.com.
- Matviuk, S. (۲۰۱۰). A Study of Peruvian Entrepreneurs Leadership Expectations. *Journal of American Academy of Business*, ۱۶(۱), ۶۵-۷۰.
- Mccline, R. L. (۲۰۰۴). Opportunity Recognition: An Exploratory Investigation of a Component of the Entrepreneurial Process in the Context of the Health Care Industry: Theory and Practice. *Tertiary Education Management*, ۲۵, ۸۱-۹۴.
- Okeke, B. (۲۰۰۷). Preparation for Entrepreneurship and Entrepreneurship opportunities in Industrial Technical Education in contemporary Nigeria, Paper presented at a public lecture organized by School of Industrial Technical Education. Federal College of Education (Technical) Umuze, Nigeria.
- Politis, D. (۲۰۰۸). The process of entrepreneurial learning, A Conceptual Framework, Routledge, Taylor & Francis Group. London & New Yourk: international company. Owerri.
- Postigo, S. (۲۰۰۲). Entrepreneurship Education in Argentina: the case of San Anders University”, Entitled the Internationalizing in, Malasya, ۸-۱۰.
- Shan, S., Locke, E., and Collin, C. (۲۰۰۳). Entrepreneurial motivation, Human resource. *Management review*, ۱۳, ۲۵۷-۲۷۹.
- Sookhtanlo, M., Rezvanfar, A., Hashemi, S. M. (۲۰۰۹). Psychological Capabilities Affecting Agricultural Students Entrepreneurship Level: A Comparative Study. *Journal of Agricultural and Biological Sciences*, ۵.